

Όταν η επιστήμη γίνεται ιδεολογία και σκοτώνει την ανθρωπιά: Μία ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΗ (;) γνώμη για το Greekonomics

Των Βασίλη Κωστάκη και Άλεξ Παζαίτη

Το [Greekonomics](#) είναι ένα ενδιαφέρον κανάλι εκλαΐκευσης της οικονομικής επιστήμης στο YouTube. Κάνει καλή δουλειά στη διάδοση της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης. Κι αυτό ακριβώς είναι το πρόβλημα.

Εξαιρετικός... για οικονομολόγος

Ο Κοσμάς Μαρινάκης, ο δημιουργός του Greekonomics, μας είναι συμπαθής. Παρακολουθούμε τα βίντεό του και κατά καιρούς αφήνουμε (ο Άλεξ δηλαδή...) κάποια σχόλια-σεντόνια κάτω από αυτά, για τη χαρά του αθλήματος. Ο Μαρινάκης είναι εξαιρετικός στην επιμέλεια του κειμένου, την επιλογή των θεμάτων και την παρουσίασή τους για το ευρύ κοινό. Είναι σίγουρα καλύτερος από τους καθηγητές οικονομικών που είχαμε στις προπτυχιακές μας σπουδές. Εάν, σε εκείνη την ευαίσθητη ηλικία που ψάχναμε να καταλάβουμε τί πάει στραβά με τον κόσμο, είχαμε καθηγητή τον Μαρινάκη, πιθανόν και να είχαμε διαμορφώσει μία εντελώς διαφορετική κοσμοθεωρία. Μπορεί και να γινόμασταν οικονομολόγοι. Κι από εκεί ξεκινάει το πρόβλημα.

Πάμε να δούμε...

Επιστήμη και πολιτική

Αφορμή για αυτό το κείμενο είναι το βίντεο του Greekonomics που καταπιάνεται με το ερώτημα «[Γιατί υπάρχουν gay](#)». Ας εστιάσουμε στην αρχική υπόθεση του βίντεο που συνιστά και μια βασική αρχή του καναλιού: «Μία από τις σπουδαιότερες αρετές της επιστήμης είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη την ιδεολογική καταβολή ενός επιχειρήματος πριν ελέγξει την αντικειμενική του ορθότητα», μας λέει ο Μαρινάκης.

Κι έτσι, το κανάλι «τολμάει» να αναλύσει αποκλειστικά με «επιστημονικά δεδομένα» μία άποψη που εξ' αρχής αναγνωρίζει ως ομοφοβική. Αναλύοντας την άποψη αναφέρεται μάλιστα ότι έχει και «στιβαρή λογική βάση». Σε πολλά βίντεο ο Μαρινάκης (π.χ., [εδώ](#)) μας υπενθυμίζει ότι «το

Greekonomics ασχολείται με την οικονομική επιστήμη και δεν αντιπροσωπεύει...καμία ιδεολογία». Κάποια βίντεο τονίζουν το παραπάνω στον τίτλο κιόλας, όπως για παράδειγμα: [«Το Δίλημμα “Ευρώ ή Δραχμή” ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΑ»](#).

Το πρόβλημα; Η επιστημονική μέθοδος δεν είναι ποτέ αμερόληπτη ή ουδέτερη!

Ο τρόπος με τον οποίον εξετάζουμε ένα ερευνητικό ερώτημα, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούμε για να συλλέξουμε και να αναλύσουμε δεδομένα, οι διαδικασίες που σχεδιάζουμε την έρευνα, ακόμη και ο τρόπος που διατυπώνουμε το ερώτημα επηρεάζουν το συμπέρασμα. Κι αυτό γιατί όλα τα παραπάνω προκρίνουν συγκεκριμένα συμπεράσματα έναντι κάποιων άλλων. Κι αυτό δεν είναι αποτέλεσμα «αντικειμενικής εξέτασης των επιστημονικών δεδομένων», αλλά μία πολιτική επιλογή.

Για παράδειγμα στο βίντεό του [«Η Αλήθεια για την Ενεργειακή Κρίση»](#) εξετάζει τις οικονομίες κλίμακας. Εκεί αναφέρεται στο κόστος των τουρμπίνων. Πώς, όμως, μετράει το κόστος; Τι συμπεριλαμβάνει; Υπολογίζει την περιβαλλοντική ρύπανση και τις άθλιες συνθήκες εργασίες που συχνά περιλαμβάνει η κατασκευή μιας τουρμπίνας (π.χ., εξόρυξη ορυκτών στην Αφρική ή απάνθρωπες συνθήκες εργασίας στην Ασία που συνήθως χρειάζονται για έχουμε μια τουρμπίνα ή ένα έξυπνο τηλέφωνο στο χέρι μας); Οποιαδήποτε απάντηση, θετική ή αρνητική στις παραπάνω ερωτήσεις, είναι πολιτική. Δηλαδή, επιλέγουμε ως ερευνητές και ερευνήτριες να αφήσουμε κάτι απέξω ή να λάβουμε κάτι υπόψιν. Η οικονομική επιστήμη δεν είναι και δεν μπορεί να είναι αντικειμενική. Είναι πάντοτε υποκειμενική. Πάντοτε πολιτική.

Γιατί παλιά λέγαμε την οικονομική επιστήμη «πολιτική οικονομία» ενώ σήμερα τη λέμε «οικονομικά» (economics); Μα για να θυμίζει την επιστήμη της φυσικής (physics) κλείνοντας το μάτι στην αντικειμενικότητα. Ότι, δηλαδή, τα οικονομικά πλέον είναι σαν τη φυσική (economics όπως physics). Οι αριθμοί μας λένε τι πρέπει να γίνει πέρα από ιδεολογίες και ιδεοληψίες, που λέει και ο Μαρινάκης. Στη φυσική ίσως να είναι έτσι, αλλά στην οικονομική επιστήμη τα νούμερα συχνά λένε την ιστορία που θέλεις να πούνε. «Έξω η πολιτική από την οικονομία», μας λένε. Ας την απολιτικοποιήσουμε.

Γιατί υπάρχουν φτωχοί ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΑ (#not);

Ας δούμε ένα ερώτημα οικονομίας με όρους πολιτικής: Γιατί πλούσιες χώρες σε ορυκτά είναι συνήθως φτωχές οικονομικά; Για παράδειγμα, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό είναι πλούσια σε κοβάλτιο. Επομένως, σύμφωνα με την κυρίαρχη οικονομική σκέψη, το συγκριτικό πλεονέκτημά του είναι η εξόρυξη πολύτιμων ορυκτών (κοβάλτιο, λίθιο, ταντάλιο κ.α.). Το Κονγκό πρέπει να εξειδικευτεί στις εξορύξεις και τα προηγμένα βιομηχανικά κράτη να εξειδικευτούν στο να χρησιμοποιούν αυτά που οι Κονγκολέζοι εξορύσσουν.

«Αφήστε την ελεύθερη αγορά να κάνει τη δουλειά της και μια κοινωνία αφθονίας σας περιμένει όλους στη γωνία!», μας λένε. Και έχουν αρκετά οικονομικά μοντέλα με αριθμούς που το αποδεικνύουν. Ωστόσο, η εμπειρία δείχνει το αντίθετο. Το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών βαθύνει και η οικολογική καταστροφή είναι εδώ. Τα πλεονάσματα των πλουσίων βασίζονται στα ελλείμματα των

φτωχών. Μερικά κράτη έχουν εξειδικευτεί στο να είναι φτωχά και άλλα στο να είναι πλούσια.

Τα πλούσια κράτη δημιούργησαν τον πλούτο τους όχι μόνο λόγω της καινοτομίας και της σκληρής δουλειάς των υπηκόων τους. Τα πλούσια κράτη έγιναν πλούσια μετά από χρόνια εκμετάλλευσης των ανθρώπων και της φύσης (hint: αποικιοκρατία). Στη συνέχεια, αφού αυτά πρώτα προστάτευσαν τις οικονομίες τους ώστε να γίνουν δυνατές και ανταγωνιστικές, στο όνομα της «ελευθερίας» και της «δημοκρατίας» έβαλαν στον χορό της ελεύθερης αγοράς τις φτωχές χώρες. Δεν ήταν η προώθηση της δημοκρατίας που τους έκαιγε, αλλά η εκμετάλλευση των πλούσιων φυσικών πόρων των φτωχών. Κάποιος κερδίζει, κάποιος χάνει. Η οικονομία είναι πάντοτε πολιτική. Ανεξάρτητος/η πολιτικά μπορείς να είσαι. Όχι όμως ουδέτερος/η.

Να ιδιωτικοποιεί κανείς ή να μην ιδιωτικοποιεί;

Το Greekonomics παρουσιάζει τις ιδιωτικοποιήσεις ως την «απελευθέρωση κρατικών μονοπωλίων». Αυτή η προσέγγιση, όμως, αγνοεί μια σημαντική πραγματικότητα: σε πολλές χώρες της ΕΕ (και στη Σιγκαπούρη όπου εργάζεται ο Μαρινάκης), κρίσιμες υποδομές και υπηρεσίες παραμένουν υπό κρατικό έλεγχο.

Στον τομέα της ενέργειας, η ιδιωτικοποίηση οδήγησε σε υψηλότερους λογαριασμούς, χωρίς ανάλογη βελτίωση των υπηρεσιών. Είναι αυτό το υποσχόμενο αποτέλεσμα της «ελεύθερης αγοράς»; Επιπλέον, συχνά η «ιδιωτικοποίηση» σημαίνει μεταφορά ελέγχου από ένα κράτος σε άλλο, όπως στις τηλεπικοινωνίες και τα αεροδρόμιά μας. Είναι αυτό πραγματική «απελευθέρωση» ή απλά αλλαγή ιδιοκτησίας;

Το Greekonomics, παρουσιάζοντας τις ιδιωτικοποιήσεις ως «αντικειμενική» λύση, παραβλέπει ότι είναι βαθιά πολιτική απόφαση. Εξαρτάται από το τι θεωρούμε δημόσιο αγαθό, την αντίληψή μας για την κοινωνική δικαιοσύνη και το μοντέλο ανάπτυξης που επιλέγουμε. Η «αμερόληπτη» προσέγγισή του καταλήγει μεροληπτική και απλουστευτική, αγνοώντας τις κοινωνικές, πολιτικές και ηθικές διαστάσεις των οικονομικών αποφάσεων. Κι αυτό είναι ιδεολογία.

Τι ζόρι τραβάτε τελικά;

«Ποιό είναι το πρόβλημά σας ρε bros;», μας ρώτησαν τα ποτήρια του καφέ μας. Δεν έχουμε κανένα πρόβλημα με τον Μαρινάκη (τον Κοσμά!), ούτε με το Greekonomics, ούτε με τον καφέ. Γενικά, όλα καλά.

Το πρόβλημά μας είναι με το αντικείμενο του Greekonomics, την οικονομική επιστήμη. Ένας συνάδελφός μας (σσ: ανήκουμε στην πανεπιστημιακή κοινότητα) συχνά αναφέρει τον χαρακτηρισμό «ο καλύτερος μεταξύ των μελών του Ναζιστικού κόμματος». Είναι δυνατόν κάποιο άτομο να είναι συμπαθέστατο και να μην έχει κάνει τίποτα κακό, αλλά να παραμένει μέρος ενός επικίνδυνου και

καταστροφικού συνόλου; Ναι, είναι και γι'αυτό ο σκοπός μας δεν είναι να βάλουμε κατά του Μαρινάκη. Σκοπός μας είναι να αναδείξουμε το πρόβλημα με την κυρίαρχη οικονομική επιστήμη και τη μαθηματικοποιημένη επιστημονική μέθοδο την οποία έχει σφιχταγκαλιάσει ως πεδίο.

Γι'αυτό, λοιπόν, δεν θεωρούμε φιλοφρόνηση όταν λέμε σήμερα ότι «κάποιος είναι εξαιρετικός, για οικονομολόγος». Η εμμονή στους αριθμούς και τα δήθεν αντικειμενικά μοντέλα μπορεί να οδηγήσει σε αποφάσεις που «σκοτώνουν την ανθρωπιά», προτεραιοποιώντας το χρηματικό κέρδος έναντι της ευημερίας των περισσότερων ανθρώπων και των φυσικών οικοσυστημάτων. Και δεν υπάρχει τίποτα πιο πολιτικό από αυτό.

—

Ο Βασίλης Κωστάκης είναι καθηγητής και συγγραφέας του «[Αλλάζοντας τον κόσμο με μία μπάλα](#)» όπου συζητά την οικονομική επιστήμη, μεταξύ άλλων, με αφορμή το ποδόσφαιρο. Ο Άλεξ Παζαΐτης είναι ερευνητής πολιτικής οικονομίας στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Τάλιν και μέλος του P2P Lab.